

foto Hans van den Bos

Jaarlijks 500 miljoen extra voor agrarisch natuurbeheer

Tijd om keuzes te maken die natuur en landbouw verder brengen

Het kabinet kiest ervoor om het agrarisch natuurbeheer een extra impuls te geven. Vanaf 2026 is een extra budget beschikbaar van 500 miljoen per jaar. In de huidige situatie ligt de bijdrage op circa 120 miljoen per jaar. De extra miljoenen zijn dus substantieel meer, zeker als je bedenkt dat het bedrag dat jaarlijks aan natuur en landschap wordt besteed ongeveer 1,4 miljard bedraagt.

tekst Dick Melman (ecoloog, voorheen werkzaam bij WUR) en Geert de Snoo (Centrum voor Milieuwetenschappen (CML) & NIOO-KNAW)

> De extra inspanning voor natuur in het agrarische gebied is hard nodig, gezien de achteruitgang van soorten die we daar willen behouden. Weliswaar geldt de achteruitgang voor zeer veel, maar niet voor alle soorten. Onder andere ganzensoorten, grote zilverreiger en buizerd zijn stabiel of ontwikkelen zich gunstig. Met de extra middelen kan echt het verschil worden gemaakt voor natuur in het buitengebied. Ook is het zeer welkom dat agrarisch natuurbeheer substantieel kan gaan bijdragen aan de andere grote landbouwopgaven: tegengaan van klimaatverandering, terugdringing van de stikstofuitstoot, vermindering van de bodemdaling in het veenweidegebied, versterking van het dierenwelzijn et cetera. Kortom, bijdragen aan de transitie naar een landbouw die veel meer rekening houdt met natuur, milieu, klimaat en gezondheid en welzijn van mens en dier.

Enorme impuls!

Het is natuurlijk positief dat er extra middelen beschikbaar komen voor agrarisch natuurbeheer. Maar om daarmee succesvol te zijn moeten we wel een andere strategie volgen. Immers, de impuls zal niet de aard van de landbouw veranderen. En in Nederland behoort de landbouw tot de intensiefste op wereldniveau waarbij de productie per hectare of dier nog steeds ieder jaar toeneemt. Wat mogen we met zo'n landbouw verwachten van een extra investering in natuur en landschap?

De effectiviteit van het weidevogelbeheer – in hoge mate beeldbepalend voor het agrarisch natuurbeheer – is tot nu toe allerminst overtuigend, ondanks de enorme inzet van boeren, vrijwilligers, overheden en natuurbeschermingsorganisa-

ties. (Voor landelijke overzichten zie onder andere een rapport van de Rekenkamer en een WUR-evaluatie, beide uit 2021.) Andere vormen van agrarisch natuurbeheer zijn tot nu toe nog niet systematisch op landelijk niveau geëvalueerd. Om tot een effectieve inzet van de extra gelden te komen geven we een aantal uitgangspunten, waarvan we denken dat die kunnen bijdragen aan een duurzame toekomst voor de natuur in het buitengebied. Het is daarvoor onvermijdelijk om op een aantal punten keuzes te maken: wat zijn de prioriteiten en wat is de focus?

a. Richt je op toekomstbestendige natuur
Beperk je niet tot restauratie van natuur en landschap, maar zet in op een buitengebied dat in de toekomst volhoudbaar is: toekomstbestendige natuur. Dus niet terug naar wat er ooit was. Natuur is dynamisch en zal steeds anders zijn. Met de extra middelen kunnen de randvoorwaarden voor spontane natuur (zelfordening) duurzaam worden vergroot. Hoe die natuur er over tien tot honderd jaar precies uitziet, daar laten we ons door verrassen.

b. Vergroot de natuurbasiskwaliteit, 10 procent oppervlak

Maak serieus werk van de natuurbasiskwaliteit (het concept van Basiskwaliteit Natuur). Als belangrijkste ingrediënt daarvoor geldt: meer oppervlakte voor natuur in het buitengebied. We weten dat meer oppervlakte aan 'groen' leidt tot meer soorten (insecten, vogels, amfibieën, zoogdieren, paddestoelen enzovoort). Het Aanvalsplan Landschap van het Deltaplan Biodiversiteitsherstel zet in op 10 procent landschapselementen in het buitengebied in de vorm van houtwallen, heggen, sloten en natuurvriendelijke oevers, grasland- en akkerranden, poelen, en bomen en struiken in de weide (ook belangrijk als schaduwplek voor het vee) en op/langs de akkers. Dat is een solide basis voor de natuurbasiskwaliteit. Deze zal uiteraard alleen worden gerealiseerd als tegelijkertijd de kwaliteit van het water en de lucht op orde wordt gebracht.

c. Investeer in duurzaam veiligstellen in plaats van in kortlopende beheersubsidies
In de huidige subsidieregeling voor het agrarisch

natuur- en landschapsbeheer (ANLb) vormen beheersubsidies voor zes jaar de basis. Dat is zowel voor natuur als voor boeren niet duurzaam. Positief is dat er ruimte voor een langere contractduur lijkt te ontstaan. Gebruik de nieuwe financiële middelen als aanzet voor een nieuwe, ecologisch gezonde landbouw (zonder milieubelasting en met benutting van natuur zoals bodemprocessen en natuurlijke plaagbestrijding). Dus: investeer liever in een duurzaam beter landgebruik dan in een tijdelijke compensatie van gedeerde inkomsten vanwege een aangepast beheer. Er bestaan al verschillende vormen van duurzaam landgebruik. Denk aan het vestigen van erfdiensbaarheden op gronden en landschapselementen in de vorm van bijvoorbeeld een hoog grondwaterniveau, beperkte input van mest en bestrijdingsmiddelen. Dit wordt mogelijk gemaakt door afwaardering van de grondprijs, die de boer krijgt uitbetaald. De lagere grondprijs betekent een verlichting van de exploitatiekosten. Ook zijn er goede ervaringen met landschapsfondsen die op een vergelijkbare leest (afwaardering en erfdiensbaarheden) zijn geschoeid. Deze duurzaam

foto Hans van den Bos

Duurzamer landgebruik is nodig, bijvoorbeeld door een hoog grondwaterniveau en een beperkte input van mest en bestrijdingsmiddelen.

foto Dick Wemmen

Voor uitbreiding van het agrarisch natuurbeheer is het van belang dat de inspanningen 'zwaar' genoeg zijn, ruimtelijk meer worden geconcentreerd en met prioriteit worden neergelegd in ecologisch waardevolle gebieden.

Verlaagde slootkant (terrastalud). Slootkanten zijn gemiddeld rijk aan soorten. De natuurkwaliteit kan belangrijk worden versterkt door ze over een breedte van bijvoorbeeld 3 meter te verlagen.

foto Dick Melman

aangepaste vormen van landgebruik kunnen goed worden gecombineerd met doelstellingen van het klimaat-, mest- en bestrijdingsmiddelenbeleid.

d. Start in ecologisch waardevolle gebieden waar boeren collectief meewerken

Tot nu toe wordt agrarisch beheer daar uitgevoerd waar agrariërs ervoor kiezen. Daardoor liggen bedrijven met agrarisch natuur- en landschapsbeheer veelal naast intensieve bedrijven. Bovendien ligt het aangepaste beheer niet altijd in een gebied met een hoge ecologische potentie. Daarnaast is lang niet al het beheer 'zwaar' genoeg. Een en ander komt de effectiviteit niet ten goede. Voor uitbreiding van het agrarisch natuurbeheer is het daarom van belang dat de inspanningen 'zwaar' genoeg zijn, ruimtelijk meer neergelegd in ecologisch waardevolle gebieden. Verder is van belang dat er een goede aansluiting wordt gerealiseerd met reservaten en natuurgebieden (bijvoorbeeld bufferzones rond Natura 2000-gebieden). Collectieven spannen zich al in voor een betere ruimtelijke regie, maar dit kan krachtiger. Dat kan in de vorm van regiodeals voor de landbouwtransitie samen met alle boeren in het gebied.

e. Weidevogels...

Met het agrarisch natuurbeheer voor weidevogels spannen we ons al vijftig jaar in om deze soorten veilig te stellen op gangbare boerenbedrijven (in samenhang met reservaten), met telkens nieuwe

initiatieven (denk aan Grutto-appèl, Grutto-boerderijen, Weidevogelverbond, Weidevogelkringen, Weidevogelmelk, Wilde Weidekaas, Kenniskring Weidevogels, Weidevogelbalans). Lokaal levert dit hoopvolle resultaten op, maar op landelijk niveau gaat de weidevogelstand toch steeds verder achteruit. Het boerenbedrijf is steeds intensiever geworden, het maaien gaat te snel, gebeurt te breed en vindt ook plaats in nachtelijke uren, de mest is niet ruig en er is te veel van, het agrarisch natuurbeheer is te licht en de plaats is verkeerd. Het grondwater zit te diep, de grond is te hard, het gras is te eenzijdig (niet kruidenrijk), er zijn te weinig insecten en de bomen zijn te hoog. De predatoren eten te veel, de natuur is te halsstarrig en het klimaat werkt niet mee, enzovoort. En ook in reservaten is de ontwikkeling niet onverdeeld gunstig, vaak omdat de exploitatie te extensief is: weidevogelbeheer vergt continue aandacht en is in die zin intensief. Daarom kun je stellen dat het niet langer zinvol is om de weidevogelstand overal in het land in de benen te houden. Dus wél specifieke aandacht voor weidevogels, maar anders. Concentreer inspanningen in grote gebieden en zorg dáár voor een optimale habitat; niet langer pappen en nathouden. Essentieel is de realisatie van een goede ruimtelijke aansluiting van agrarisch natuurbeheer met reservaatbeheer. In ruime aaneengesloten gebieden worden inrichting en beheer (voldoende zwaar) volledig gericht op onze nationale vogel de grutto en andere wei-

devogelsoorten. Dit zijn gebieden met een grote openheid, hoog grondwaterpeil, weinig verstoring en een gevarieerde, structuurrijke vegetatie én een rijke weidevogelpopulatie en waar nodig wordt actief predatorenbeheer uitgevoerd. Dat impliceert ook een goede afstemming met andere planologische ontwikkelingen (infrastructuur, woningbouw, recreatie, industrie en dergelijke). Het Aanvalsplan Grutto bestaat goeddeels uit bovengenoemde elementen. Dit plan kan ter hand worden genomen bij de verdere uitwerking en uitvoering. Ook hier geldt dat een goede combinatie mogelijk is met opgaven rond waterberging, klimaatadaptatie en stikstof.

f. Onderzoek en monitoring

Agrarisch natuurbeheer speelt zich af op het snijvlak van landbouw en natuur. Het is onderdeel van het streven om landbouw en natuur meer in harmonie met elkaar te ontwikkelen. Een optimale benutting van natuurlijke processen (abiotisch en biotisch), een zo min mogelijke belasting van het milieu en het bieden van ruimte (gastvrijheid) aan spontane natuur zijn daar onderdelen van. Om hier zicht op te houden is het noodzakelijk om goed te monitoren, zowel op de ontwikkeling van de abiotiek en de habitatkwaliteit als op het voorkomen en de populatie-omvang van soorten. Ook aandacht voor de inpassing van agrarisch natuurbeheer in de bedrijfsvoering blijft belangrijk. Op dit vlak zijn al de nodige inspanningen gedaan, maar het is belangrijk om die

foto Dick Melman

Een houtwal in het grasland-landschap. Houtwallen nemen een bescheiden ruimte in en bieden onderdak aan veel soorten vogels, zoogdieren, insecten, amfibieën enzovoort.

Akkerhommel op grote centauri. Meer bloemrijke akkerranden en graslanden leiden tot meer insecten.

voortdurend tegen het licht te houden en waar nodig aan te passen. Het gaat om de cyclus van doen, leren en beter doen. De verkregen inzichten moeten hun weg vinden naar verbetering van de effectiviteit en de inpasbaarheid van het agrarisch natuurbeheer.

Opmaat naar een omslag in de landbouw?

Tot slot: het kabinet heeft gekozen voor versterking van het agrarisch natuurbeheer. Onze voorstellen daarvoor nemen de huidige situatie als startpunt. Voor de lange termijn kun je – in lijn met de visie die Urgenda heeft ontwikkeld – de inspanningen richten op een andere oriëntatie van de landbouw. Richt die niet langer op maximalisatie van de productie, maar op een minder exportgerichte productie die voorziet in een evenwichtige voeding van onze bevolking. Dit kan zowel de interne als externe effecten van de landbouw sterk verminderen in combinatie met versterking van natuur- en landschapskwaliteit, en bovendien sterk bijdragen aan de volksgezondheid en het algemeen welzijn.<

dick.melman@kpnplanet.nl

Bronnen voor dit artikel, zie QR-code:

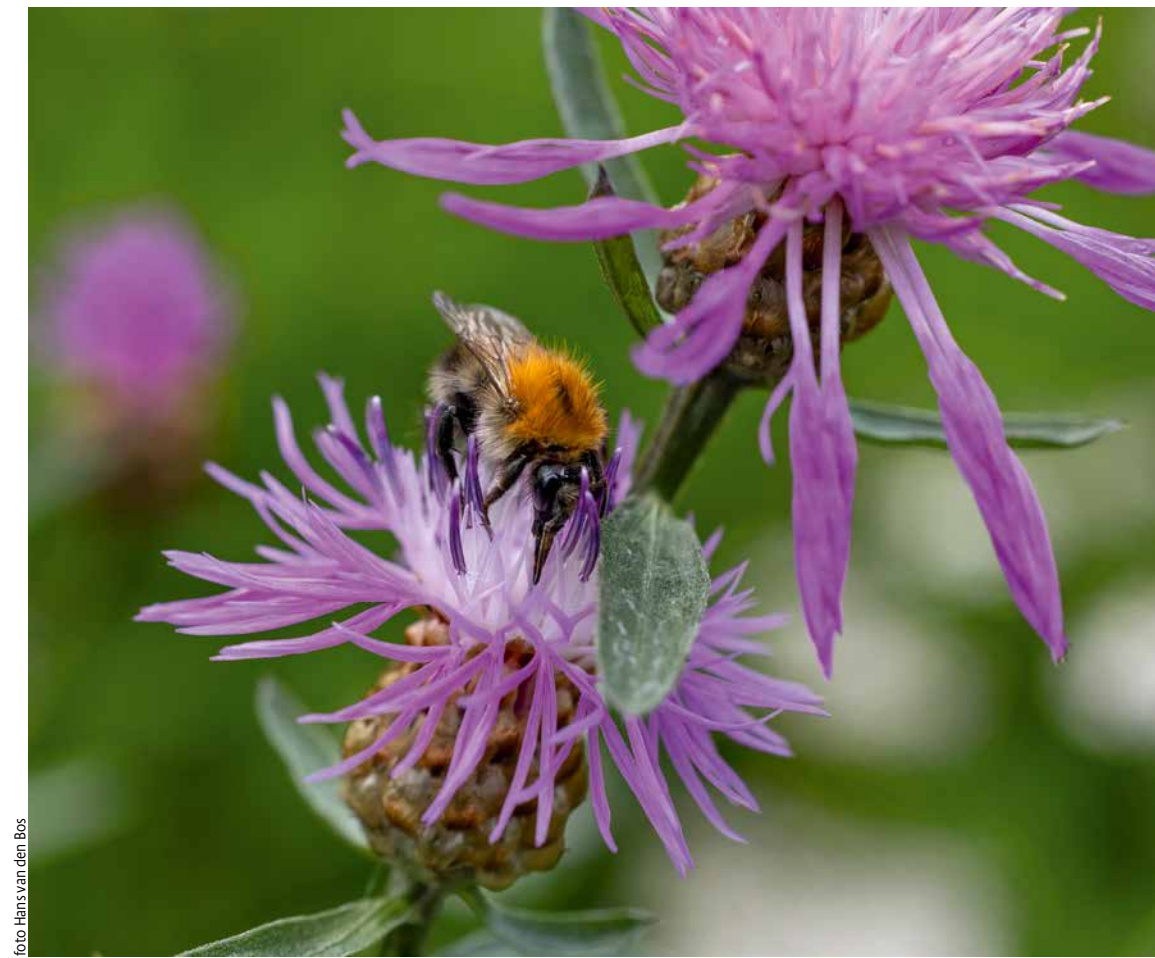

foto Hans van den Bos